

Høringsuttalelse fra Eidsbergs fire menigheter: Trømborg, Mysen, Eidsberg og Hærland sokn om «Justering av hovedgudstjenesten og alminnelige bestemmelser» – Kirkerådet 2018.

Felles gudstjenesteutvalg i Eidsberg har besvart høringsspørsmålene på vegne av de fire menighetene i Eidsberg, Den Norske Kirke. Felles gudstjenesteutvalg i Eidsberg har en representativ og bred god sammensetning av både kirkelige ansatte (prester og organist) pluss en person som er klokker og menighetsrådsleder pluss en person som er klokker og en person som er vara til menighetsrådet og aktiv gudstjenestedeltaker.

Høringstema 1: Hvordan øke kvaliteten og antall deltakere i gudstjenesten

Høringsspørsmål 1a: Før eller etter gudstjenestereformen?

I Eidsberg opplever vi at gudstjenestereformen har påvirket gudstjenestelivet på flere måter. Primært har den ført til mer involvering – både med at frivillige i større grad har oppgaver under gudstjenesten, og med at menigheten inkluderes mer i bønnesvar etc. Pålegget om at nattverd normalt skal feires i hovedgudstjenesten er også tatt til følge i Eidsberg, og dette må også sees som en positiv involvering av menigheten i liturgien – spesielt i to av våre fire sokn, hvor vi opplever at de fleste som deltar på gudstjenesten normalt tar imot nattverd.

Høringsspørsmål 1b: hva har fungert godt/ dårlig?

Involveringen av menigheten som nevnt under 1a må sies å være den klart viktigste positive effekten av gudstjenestereformen. På de to andre stikkordene for reformen – fleksibilitet og stedegenhet – er det imidlertid grunn til å si at gudstjenestereformen ikke har fungert spesielt bra. Flexibiliteten oppleves i større grad som en tvang til å velge mellom et utall alternativer, enn som en anledning til å gjøre gudstjenesten til sin egen. Det er for mye fleksibilitet der det ikke trengs, og for lite der det kunne bidratt til å skape en lokalt preget og oppbygget Gudstjeneste.

Dette leder videre til punktet om stedegengjøring. Gudstjenestereformen har ført til at gudstjenester i ulike kirker i Norge er forskjellige, men vi i gudstjenesteutvalget i Eidsberg opplever i liten grad at gudstjenestene har blitt *stedegne* i rett forstand. Forskjellene gjør at det er vanskelig – selv for svært vante gudstjenestegjengere – å kjenne seg igjen i gudstjenester i andre kirker enn sin egen hjemkirke. Og forskjellene som finnes virker ofte å være basert på tilfeldigheter enn på lokale forhold, slik at de i liten grad bidrar til lokal forankring. Og i verste fall har de mange valgene som måtte tas ført til utslitte utvalg heller enn kreativ gnist.

I lys av dette er det svært positivt at denne justeringen bidrar til å fjerne fleksibilitet der den ikke var nødvendig. Det er imidlertid desto viktigere å åpne for fleksibilitet som kan åpne for kreativ nyskaping med lokal forankring heller enn tilfeldig valg mellom fastsatte alternativer.

Det bør også nevnes at gudstjenestereformen ikke har bidratt til flere besøkende på gudstjenestene i Eidsberg. I så måte har den ikke fungert så godt som vi kunne ønske.

Høringsspørsmål 1c: Hva bør Kirkerådet og NFG særlig rette oppmerksomheten mot framover?

I lys av svarene over vil vi be Kirkerådet og NFG særlig rette oppmerksomhet mot hvordan man kan skape en gudstjeneste som oppleves gjenkjennelig over hele landet. Samtidig må det gis rom for kreativ energi til å skape lokale variasjoner og lokalt tilknyttede gudstjenester.

Høringsspørsmål 1d: Behovet for et mer variert gudstjenesteliv?

Vår erfaring i Eidsberg er at et mer variert gudstjenesteliv kan bidra til at kirken når bredere ut. For eksempel opplever vi at friluftsgudstjenester, gudstjenester med annet musikalsk preg, og pilegrimsvandring med gudstjeneste når andre grupper enn våre vanlige gudstjenestegjengere. Vi ønsker også å utforske muligheten for å i større grad nå aldersgruppen 18-50 med våre tilbud, og som en del av dette vil vi også arbeide med nye gudstjenesteformer. Vi ser det derfor som viktig for vårt arbeid at det gis åpning for dette.

Høringsspørsmål 2: Alminnelige bestemmelser for hovedgudstjenesten

Gudstjenesteutvalget i Eidsberg mener at dagens ordning, med lokal utarbeiding av grunnordning og godkjenning av biskopen bør videreføres. Vi tror at det virker både stimulerende og motiverende i seg selv, at det av og til er noen som kommer «utenfra» og ber oss gjennomtenke rutiner og praksis.

Høringstema 3: justeringer i hoveddel I. Samling, ledd 1-8

Høringsspørsmål 3e:

Samlingsbønnen har som obligatorisk ledd bidratt til gjenkjennelse av gudstjenestene i Den Norske Kirke uavhengig av hvilken kirke man har gått i. Dette gjør at det bør vurderes nøye om det er fornuftig å fjerne inngangsbønnen på det nåværende tidspunkt. Det bør også påpekes at den har bidratt til en tidlig og god involvering av leke medarbeidere i liturgien. På den andre siden er det delte meninger om hvordan bønnen fungerer i gudstjenesten, og en bønn som setter dagens preg vil kanskje være vel så fornuftig.

Samtidig er det viktig at ikke *både* samlingsbønn og dagens bønn gjøres obligatoriske, da dette vil gjøre starten av gudstjenesten unødig lang og ordrik. Se svar til spørsmål 3i under.

Høringsspørsmål 3f: Endringsforslag/ kommentarer til leddet syndsbekjennelse?

Gudstjenesteutvalget i Eidsberg støtter en fortsatt fleksibel plassering av syndsbekjennelsen, og de øvrige vurderingene som fremkommer i høringen.

Høringsspørsmål 3i:

Vi er i utgangspunktet positive til bruken av dagens bønn, både da den setter dagens preg på en god måte, og på grunn av den økumeniske bakgrunnen for bønnen.

Vi ser imidlertid også flere utfordringer med å innføre Dagens bønn slik det gjøres i forslaget: For det første er det negativt med tanke på involvering å gjøre et ledd som leses av medliturg valgfritt, og erstatte det med et obligatorisk ledd som ledes av liturg. Det bør derfor vurderes som et alternativ at en medliturg leder dagens bønn.

For det andre kommer innvendingene som ble påpekt ifm. høringsspørsmål 3e om samlingsbønnen. Når samlingsbønnen er så sterkt etablert er det grunn til å spørre om det ikke burde være mulighet til å lese dagens bønn på dette punktet. Det kunne bidra til en bevart gjenkjennelse, en inkludering av medliturg, og til at dagens preg settes umiddelbart i starten av gudstjenesten.

For det tredje stiller vi oss kritiske til at all fleksibilitet i plassering av bønnen fjernes. Bønnen vil ikke nødvendigvis bidra til god flyt i gudstjenesten slik den nå er plassert, og selv om den foreslåtte plasseringen beholdes som hovedalternativ, bør det åpnes for å lese bønnen i innledningen til gudstjenesten eller i forbindelse med prekenen ved enkelte anledninger, slik det var før justeringen.

Som konklusjon er vi positive til dagens bønn, men det bør søkes større fleksibilitet på dette punktet. Det bør vurderes svært grundig om det kan være mulig å legge dagens bønn fast til innledningen av gudstjenesten, der vi i dag finner samlingsbønnen. Og uavhengig av primær plassering bør det være fleksibilitet som lar bønnen flyttes til andre punkt i gudstjenesten før preken, der dette finnes tjenlig.

Høringsspørsmål 4: justeringer i hoveddel II. Ordet, ledd 9-17

Eidsbergs gudstjenesteutvalg har flere kommentarer til hoveddel II. «Ordet» i høringsforslaget.

For det første vil vi uttrykke støtte for at forbønnen nå inkluderes i Ordets hoveddel i gudstjenesten. Dette tydeliggjør at gudstjenesten i Den norske kirke følger det økumeniske Ordo. Samtidig er det en viss fare for at dette kan føre til at forbønnen får mindre fokus, og mister den vekten den har hatt i gudstjenester i Den Norske Kirke. Om Forbønn fjernes som eget ledd i ordning for hovedgudstjeneste, bør det derfor følges nøye med på hvordan dette påvirker liturgisk praksis i menighetene.

Vi har imidlertid også flere kritiske bemerkninger til enkeltpunkter i ordningen:

4 a: Ledd 9 og 11: Menighetssvar til lesetekster

Vi er enige i at menighetssvarene i forbindelse med tekstlesningene har vært krevende å innarbeide, men her hos oss er de innøvd i sentrumskirken og kommer mer og mer automatisk som gjensvar til lesningene, også i grendekirkene som ikke har gudstjeneste hver søndag. Vi opplever at det har en verdi å involvere menigheten på dette punktet i liturgien, og dersom et felles svar innføres som obligatorisk del av gudstjenesten vil også dette kunne bidra til gjenkjennelsen som søkes gjennom denne justeringen. Det bør derfor vurderes om dette punktet likevel skal beholdes og gjøres obligatorisk.

4 b: Ledd 10 Bibelsk salme

Bibelsk salme kan være fint, men det kan også være en vanlig salme mellom lesningene. Noen ganger kan det også vurderes ut fra helheten at lesningene kan komme etter hverandre, kanskje av tidshensyn dersom det er en gudstjeneste med både dåp og nattverd.

4 c: Ledd 12: Evangelium

Vi mener at det ikke er tjenlig at hallelujavers før evangelielesningen gjøres obligatorisk. Dette av minst to grunner:

For det første skader det fleksibiliteten i gudstjenesten mer enn det tjener til gjenkjennelse. Å kunne bruke en salme før evangelielesningen, eller lese evangelieteksten etter en kort introduksjon bidrar til å gi forskjellige gudstjenester sitt særpreg. Å gjøre hallelujaverset obligatorisk og låse plasseringen av evangelielesningen fjerner denne fleksibiliteten.

For det andre er det lite tjenlig at evangelieteksten introduseres med hallelujavers på dager der det skal prekes over andre tekster. Dette bidrar til å trekke fokus vekk fra prekenteeksten til fordel for evangelieteksten. Slik bidrar hallelujavers på disse dagene til å forvirre, heller enn å klargjøre hva som er den viktigste teksten i dagens gudstjeneste.

4 d: Ledd 13: Preken

Den aller viktigste tilbakemeldingen Eidsberg gudstjenesteutvalg har til hoveddelen «Ordet» gjelder prekenen selv. I rubrikken til prekenen gjøres det en svært viktig endring som ikke en gang nevnes i

høringsdokumentet: Nemlig at ordet «normalt» kuttet fra setningen «Predikanten preker normalt over evangelieteksten». Dette er en viktig endring ettersom det medfører en mye tydeligere styring av hvordan ordet skal forkynnes i gudstjenester i Den Norske Kirke enn tidligere.

Vi vil for det første kritisere NFG/Kirkerådet for at en så sentral endring i liturgien får stå ubemerket og ubegrunnet i høringen. Dette er et punkt som fortjener grundig diskusjon av høringsinstansene, og derfor burde være grundig omtalt i høringen.

For det andre vil vi påpeke at språket i liturgien, slik den foreligger på dette punktet, er både uoversiktlig og dårlig formulert. Om man ønsker å beholde meningsinnholdet i høringen bør teksten «Predikanten preker over evangelieteksten» endres til «Predikanten preker over *oppsatt prekente*st» ettersom det allerede i neste setning påpekes at predikanten slett ikke alltid skal preke over evangelieteksten.

Det er imidlertid svært gode og tungtveiende grunner til at ordet «normalt» bør beholdes i formuleringen: Bruken av tekstrekker i seg selv sikrer at predikanter i Den Norske Kirke preker over varierte tema og tekster i løpet av kirkeåret. Det oppleves derfor ikke som strengt nødvendig å sikre at det er den spesifikt oppsatte prekente

st som får fokus hver gang. Det er også grunn til bekymring over hvor stor vektlegging evangeliene får i forkynnelse i Den Norske Kirke. Erfaring tilsier at mange prester preker over evangelieteksten, selv der en annen tekst er oppsatt prekente

st, og det er dermed svært lite heldig å begrense ytterligere hvor ofte fokuset i prekenen kan ligge utenfor evangeliene selv, når predikanten finner dette tjenlig.

Å nekte predikanten å preke over en annen av de oppsatte tekstene enn evangelieteksten oppleves også som en nedvurdering av den pastorale og teologiske kompetansen som prestene i Den Norske Kirke besitter. Det må antas at prester er kompetente teologer og forkynnere, og at de har evne til å lytte seg inn til sin(e) menighet(er) og å derfra, etter studie av dagens bibeltekster, selv vurdere hvordan Evangeliet best kan formidles til deres menighet på en gitt dag. Om dette forutsetter at vekten faller på en annen av de oppsatte tekstene enn selve prekente

st en gang innimellom, så bør ikke liturgiens rubrikker stå til hindring for dette.

Selv om disse innvendingene står, kan det være grunn til å påpeke at prekenen skal holdes over de oppsatte bibeltekstene, og ikke andre tekster eller momenter. Vi foreslår derfor at første setning i rubrikken til ledd 13|Preken, endres til følgende:

«Predikanten preker over en av de oppsatte tekstene for dagen – normalt prekente

st.»

4 e: Ledd 14 Trosbekjennelse Credo

Det er bra at det ikke er endringer i dette leddet.

4 f: Ledd 15 Salme

Bra at dette er gjort tydeligere at det kan synges en salme etter prekenen, enn det var i 2011-ordningen.

4 g: Ledd 16 Kunngjøringer

Det er bra.

4 h: Syndsbekjennelse

Vi støtter det som står under punkt 5 Syndsbekjennelse.

4 i: Ledd 17 Forbønn for kirken og verden:

Forbønn og nattverd er to adskilte deler av gudstjenesten, og det er en klar fordel å tydeliggjøre at det å gå til nattverd ikke er en bønnehandling eller en likestilt stasjon i en bønnevandring. Dette er gode argumenter for å spesifisere at en bønnevandring ikke skal skje under nattverden, men skjer under forbønnen.

På tross av disse argumentene er det flere grunner – primært av praktisk art – til at denne endringen ikke bør gjennomføres som foreslått. Det bør først påpekes at bønnevandring er en bønneform som er mye brukt i ungdoms/studentmenigheter, og som synes å appellere spesielt til en aldersgruppe som har vanskelig for å finne seg til rette i mange gudstjenester i Den Norske Kirke. Det bør derfor oppfordres til at denne bønneformen bevares i de menighetene der den fungerer for eksempel ved familiegudstjenester.

Dette kan imidlertid være vanskelig dersom det ikke er anledning til å gjennomføre bønnevandring samtidig med nattverden. For det første tar en bønnevandring gjerne en del tid. Det kan være utfordrende å gjennomføre både bønnevandring og nattverd i samme gudstjeneste innenfor en rimelig tidsramme.

For det andre er det grunn til å anta at både bønnevandring og nattverd er deler av gudstjenesten som mange som ikke er så ofte i kirken vegrer seg for å delta i. Det kan dermed være uheldig å ha to punkter i samme gudstjeneste der de mer kirkevante blir sittende i benkene, mens kun de mer kirkevante opplever som aktive deltagere i gudstjenesten. Dette problemet gjøres langt mindre ved at nattverd og bønnevandring kombineres.

For det tredje stiller vi spørsmål ved om det vil la seg gjøre å aktivisere mange menigheter på dette punktet. Uten at vi har empirisk bevis for påstanden virker det likevel sannsynlig at det er lavere terskel for å ta del i en bønnevandring dersom man allerede har forlatt kirkebenken for å gå til nattverd, enn dersom man må reise seg ens ærend for å delta i bønnevandringen.

Av disse grunnene er det grunn til å tro at den foreslåtte endringen vil føre til en sterkt redusert bruk av bønnevandring som forbønnsform i Den Norske Kirke. Dersom dette er en bønneform vi ønsker å bevare, bør derfor også muligheten for å ha bønnevandring samtidig som nattverden bevares. Det kan imidlertid gjerne påpekes at dette ikke skal erstatte en kortere forbønn på riktig punkt i gudstjenesten, og at bønnevandringen og nattverden er adskilte handlinger som av praktiske hensyn kan gjennomføres samtidig.

Uavhengig av hvilke valg som gjøres her, støtter vi setningen i høringsdokumentet som bevarer muligheten for lystenning og bønn under nattverden. Spesielt lystenning opplever vi at appellerer til både kirkevante og de gudstjenestegjengerne som kommer sjeldnere. Vi mener at det er svært viktig at muligheten for lystenning under nattverdsutdelingen bevares.

Høringsspørsmål 5: Justeringer i hoveddel III. Nattverd, ledd 18-21

Høringsspørsmål 5a: Kommentarer til dagens nattverdpraksis

I våre menigheter er den klart vanligste praksisen at nattverd mottas stående og ved intinksjon i midtgangen. Kneling ved alterringen og særkalker brukes nesten utelukkende når det ikke er dåp eller andre spesielle elementer i gudstjenesten.

Vi vil likevel gi støtte til anbefalingen i Alminnelige bestemmelser punkt 35 om stående nattverd og særkalk. Det vil på en tydeligere måte enn ved dyping, fastholde nattverdets karakter av å spise og drikke.

Høringsspørsmål 5b: Kommentarer til valgene av ordene som er foreslått

Endringene til et mer moderne språk i nattverdsliturgien er på høy tid, og det er spesielt positivt at «kalk» erstattes med «beger», da førstnevnte er mer eller mindre uforståelig for dem som ikke er svært kirkevante. Det er også positivt at «kropp» brukes i større grad – og vi ser det ikke som noe problem om man velger å konsekvent bruke «kropp» i stedet for «legeme». Mer konsekvent språk vil bidra til mindre forvirring, og til å gjøre liturgien mer tilgjengelig for dem som ikke går ofte i kirken.

Høringsspørsmål 5c: Takkofferets plassering

Å inkludere takkofferet i nattverdsliturgien er støttet av det økumeniske Ordo, og svært godt begrunnet. Dette støtter derfor også vi.

5.d. Ledd 19: Takksigelse og bønn

Det er svært godt at forslaget fra NFG, om at liturgen skal fokusere på elementene og ikke menigheten, ikke ble tatt til følge på dette punktet. Innstiftelsesordene bør i høyeste grad forstås som forkynnelse til menigheten, om hva Kristus har gjort *for oss* og *gir oss* i måltidet. Innstiftelsesordet er ikke en magisk formel som forvandler brødet og vinen som rettes mot elementene. Det er menigheten – ikke Gud eller brødet og vinen – som primært trenger å høre innstiftelsesordene. Menigheten er derfor det klart riktige og viktigste fokuspunktet når innstiftelsesordene leses.

Forslaget fra NGF bør derfor avvises. Ikke primært fordi det er for detaljstyrende, men fordi det avviser en høyst legitim Luthersk forståelse av innstiftelsesordene som proklamasjon av nåden Gud tilbyr oss gjennom Jesu tilstedeværelse i brødet og vinen. Om noe skulle vedtas på dette punktet – noe som ikke synes nødvendig – burde forslaget fra NGF reverseres, slik at rubrikken på liturgen å fokusere primært på menigheten.

5.e. Ledd 20: Nattverdmåltidet

Liturgien synes å flyte bedre med fredshilsen plassert før brødsbrytelse enn omvendt. Når det ikke gis noen videre begrunnelse for endringsforslaget virker derfor dette ufundert. Dette vil imidlertid i liten grad påvirke gudstjenestelivet i Eidsberg da de to valgfrie leddene i liten grad har vært brukt i våre menigheter.

Høringsspørsmål 6: Justeringer i de enkelte nattverdbønnene

Vi har samlet våre tanker til høringsspørsmål 6 i 2 punkter:

1: Mindre endringer i eksisterende bønner:

Endringene i epikleseformlene i nattverdsbønnene synes ikke heldige. For det første bør det stilles spørsmål ved om det å åpne for mer varierte formuleringer her vil motvirke målet om en mer gjenkjennelig gudstjeneste. I den nåværende liturgien er selve epikleseformelen, sammen med innstiftelsesordene og Vår Far et fast holdepunkt som bidrar til gjenkjennelse på tvers av nattverdsbønnene. Dette mistes i det nye forslaget.

I tillegg bør den nye formuleringen som brukes i nattverdsbønn A, B, C og F («disse gaver») endres. Om man ønsker å ta vekk leddet «oss og...» fra den gamle liturgien, så bør det likevel spesifiseres at brødet og vinen er «dine gaver». I den nye liturgien er det utydelig om brødet og vinen er våre gaver til Gud, eller Guds gaver til oss. Å vektlegge at nattverden er Guds gave til oss – og ikke omvendt –

bør være et selvsagt fokus i en Luthersk kirke. Ved å beholdet formuleringen «dine gaver» i liturgien blir dette poenget forsterket i stedet for å gjøres mer utydelig.

2: Ny og kortere nattverdsbønn

Gudstjenesteutvalget/menighetsrådet i Eidsberg vil applaudere initiativet til å innarbeide en kortere nattverdsbønn som kan brukes i gudstjenester der andre elementer (som mange dåp, presentasjon av mange konfirmanter og/eller andre hendelser) tar mye tid. En kortere nattverdsbønn vil gjøre det praktisk mulig å ha nattverd på gudstjenester hvor det av tidshensyn ellers vil være nødvendig å ikke feire nattverd. Slike valg må ofte tas på gudstjenester med svært mange deltakere, og det er derfor spesielt synd at tidshensynet ofte får en slik avgjørende vekt.

En kortere nattverdsbønn vil som sagt kunne hjelpe på dette punktet, men nattverdsbønn G, som NFG har utarbeidet hjelper imidlertid nærmest ingenting på dette punktet. En enkel sammenligning viser at nattverdsbønn G sparer 15-30 sekunder sammenlignet med nattverdsbønn D. I praksis er altså bønnen like lang som minst ett av alternativene som allerede var tilgjengelige.

Uten en mer gjennomgripende forkortet nattverdsliturgi vil det ikke være praktisk mulig å feire nattverd på gudstjenester hvor den i dag sløyfes av tidshensyn. Initiativet til NFG er derfor svært bra. Men de praktiske konsekvensene av den nye nattverdsbønnen i dens nåværende form vil være minimale.

Vi er også opptatt av at det må finnes en enkel nattverdsliturgi tilpasset for barn og unge. Vi finner ikke et slikt alternativ i det som nå ligger som forslag i høringen. Vi tenker at enkle, lettforståelige bønner må være målet, og det er også bra for alle andre som deltar i gudstjenesten.

Høringspørsmål 7: Justeringer i hoveddel IV. Sendelse, ledd 22-25

Gudstjenesteutvalget i Eidsberg støtter de foreslåtte endringene og presiseringene i hoveddel IV Sendelse.